

תענית

ספר

תשובות הגר"ח

על מסכת

תענית

תשובות הגר"ח

תענית

ש. ¹תענית ב' א'. תנא היכא קאי דקתני מאימתי כו' אלא תנא מראש השנה סליק דתנן ובחג נידונין על המים כו'. משמע דמס' ר"ה קודם למסכת תענית בסדר המסכתות, ובזה ניחא למה מסדרי מסכתות המשנה הסמיכו את מס' תענית מיד אחר מס' ר"ה, אך עדיין יש להעיר למה מסדרי המסכתות שבגמרא שינו כי אחר ר"ה ולפני תענית ישנם עוד ג' מסכתות יומא סוכה וביצה, ולמה שינו מהמבואר כאן בגמ'.

ת. אין סדר למשנה.

ש. תענית שם. מפתח של חיה מנין דכתיב ויזכור אלקים את רחל וישמע אליה אלקים ויפתח את רחמה. לכאור' יש לשאול למה לא מייתי קרא דלפני כן דכתיב שם (ויצא כ"ט ל"א) וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה וגו'. (דפסוק ויזכור אלקים את רחל וגו' הוא נאמר אח"כ בפרק ל' פסו' כ"ב). וצ"ב.

ת. לשמיעה.

ש. תענית ב' ב'. ור' יוחנן מאי טעמא לא קא חשיב להא אמר לך גשמים היינו פרנסה. לכאור' צ"ב דהא להלן ט' א' אמרי' ואמר רבי יוחנן מטר בשביל יחיד פרנסה בשביל רבים כו' וחזינן דלרבי יוחנן איכא חילוק בין מטר לפרנסה (והיינו, דלא תמיד גשמים היינו פרנסה).

ת. כ"ש מטר.

ש. תענית ג' א'. אלא הא דתנן ניסוך המים כל ז' מני אי ר' יהושע נימא חד יומא כו'. צ"ב דהרי לר"י מתחילים גבורות גשמים להזכירם ר' בשמיני עצרת וא"כ אפי' יום אחד ג"כ לא הוי ניסוך המים ומאי קאמר נימא חד יומא והול"ל אפי' יומא חד נמי לא.

ת. יום ראשון.

ש. תענית שם. אלא רבי יהושע היא וניסוך המים כל שבעה הלכתא גמירי לה כו'. לכאור' נמצא ממסקנת הגמ' דזמן התחלת הזכרת גבורות גשמים אין זה תלוי בזמן התחלת הניסוך המים, וכיון שכן צ"ב דא"כ מ"ט דריב"ב דבשני מדכרינן דהא לעיל ב' ב' אמרי' מ"ט דריב"ב כו' דכי רמיזי להו בקרא בשני הוא דרמיזי הלכך בשני מדכרינן, והשתא כיון דנתבאר למסקנא דאי"ז תלוי בזה וכנ"ל א"כ לכאור' שוב ק' מ"ט דריב"ב.

¹תשובות נוספות למסכת תענית ע"י בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב (מהדורת תשע"ג) תשובות תתשי"ח - תתשכ"ח.

ת. הרמז נשאר.²

ש. תענית שם. אמר רב נחמן בר יצחק תהא [תרווייהו. הב"ח] ברבי יהושע בן בתירה. יש לשאול דאכתי איכא סתירה בדברי רבי יהושע עצמו דאילו במתניתין קאמר ביו"ט האחרון של חג הוא מזכיר (ואף בשחרית כדפרש"י בד"ה הי רבי יהושע) ואילו בברייתא קאמר משעת הנחתו והיינו כבר בשביעי כדפרש"י, ואף את"ל דהכוונה למוצאי שביעי ותחילת שמיני כדכ' התוס' לעיל ב' ב' ד"ה משעת נטילת לולב, אכתי ק' דאילו במתני' קאמר ביו"ט האחרון והיינו ביום ואילו בברייתא קאמר משעת הנחתו והיינו מהלילה שקודם היום. וצ"ב.

ת. תרי לישני.

ש. תענית שם. וטל מנלן דלא מיעצר דכתיב ויאמר אליהו התשבי כו'. לכאו' צ"ב למה לא מייתי הכא הא דאמרי' להלן ד' א' אמר לה הקב"ה בתי את שואלת דבר שפעמים מתבקש ופעמים אינו מתבקש אבל אני אהיה לך דבר המתבקש לעולם שנאמר אהיה כטל לישראל ופרש"י וז"ל, דבר המתבקש לעולם טל אפילו בימות החמה עכ"ל וחזינן בהדיא דטל אינו נעצר לעולם [דאילו הא דמייתי מאליהו הנביא זכור לטוב ה"ז לימוד ע"י דיוק כדקאמרי' ואילו טל לא קאמר ליה כו', ומשא"כ לקמן דהוא מפורש טפין]. וצ"ב.

ת. מעשה עדיף.

ש. תענית ג' ב'. פרש"י וז"ל, רוח שאינה מצויה נמי חזיא לבי דרי. לגורן לזרות קשין מן התבואה ונחייב להזכיר עכ"ל, והיינו דה"ז כמאן דלא מיעצר, ולכאו' צ"ב דכי תמיד צריך לזרות קשין מן התבואה והלא יש זמנים לזה שזורים הקשים מן התבואה ואי"ז בכל השנה כולה וא"כ ה"ז כמאן דמיעצר. וצ"ב.

ת. כל יום יתכן.

ש. תענית ד' א'. ואלו הן אליעזר עבד אברהם ושאול בן קיש ויפתח הגלעדי. יש לשאול למה הקדים את שאול ליפתח והרי יפתח קדם לשאול, ואי נקט לפי סדר החשיבות ונימא דשאול חשוב מיפתח חדא מנלן ועוד דא"כ הול"ל אליעזר עבד אברהם אחר יפתח כי לאו ישראל הוה ועבד הי'. וצ"ב.

ת. יפתח ע"ה הי'.

ש. תענית שם. יפתח הגלעדי כו' יכול אפילו דבר טמא השיבו שלא כהוגן נזדמנה לו בתו כו'. לכאו' למה לא קאמר 'יכול אפילו מבני ביתו' וכפי שהשיבו לו.

ת. זה יותר הו"ל לאסוקי אדעתי'.

²קודם תשובה זו הי' תשובה נוספת שהתיבה הראשונה הי' מחוקה בהעתק הצילום שקיבלנו והתיבה השניה הי': רמזי. ואפשר שהתוכן הוא כהתשובה השניה שבפנים.

ש. בהג"ל. עוד יש לשאול, כיון שהטענה הי' יכול אפילו דבר טמא, למה לא השיבו לו בדבר טמא ח"ו ולמה השיבוהו בבתו.

ת. עונש גדול שידע ליזהר.

ש. תענית ד' ב'. אמר עולא הא דרב חסדא קשיא כחומץ לשינים וכעשן לעינים ומה במקום שאינו שואל מזכיר במקום ששואל אינו דין שיהא מזכיר כו'. הנה לפי עולא על כרחך דרבי יהודה של הברי' כאן מדבר לענין הזכרת גשמים ולא לענין שאילת גשמים אבל לכאן זה צ"ב דהרי לשון הברייטא בתחילה הוא עד מתי 'שואלין' את הגשמים ולא קאמר עד מתי 'מזכירין' את הגשמים. וצ"ב. [ואפשר דבאמת לכן ומהאי טעמא תירץ רב חסדא דמיירי הכא בשאלת גשמים והיינו כי לשון הברייטא כאן היא 'שואלין' ומשא"כ במתניתין הל' הוא מאימתי 'מזכירין' כו' ר' יהודה אומר כו' 'מזכיר' כו'. ומ"מ לעולא קשיא כנ"ל לכאן וצ"ב].

ת. היינו הך.³

ש. תענית ה' א'. אמר רבי יוחנן בימי יואל בן פתואל נתקיים מקרא זה כו' יצאו וזרעו שני ושלישי ורביעי וירדה להם רביעה שניה כו'. וכתב במהרש"א וז"ל, וזרעו שני שלישי ורביעי וירד כו' גם שהיו יכולין כולן לזרוע בשני מיד אחר רביעה ראשונה מ"מ בעי ג' ימים קודם רביעה שניה להשרשה ולקליטה כדאמרין פ"ק דר"ה ג' ימים לקליטה עכ"ל, והיינו דהוה קשיא ליה למהרש"א למה זרעו גם בשלישי ורביעי ולא זרעו כולם רק בשני, וע"ז מתרץ כי בעי ג' ימים קודם רביעה שניה להשרשה ולקליטה, וצ"ב מה התירוצ, דהא אדרבא כיון דבעי ג' ימים קודם רביעה שניה להשרשה ולקליטה א"כ קשיא טפי למה לא כולם זרעו רק בשני, כי אלו שזרעו בשלישי ורביעי לא הי' להם ג' ימים קודם רביעה שניה להשרשה ולקליטה, ולכאן צ"ב טובא. (בשם חכ"א).

ת. נזדרזו.

ש. תענית שם. וא"ל רב נחמן לר' יצחק מאי דכתיב בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר כו' א"ל הכי א"ר יוחנן אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה כו'. בזה מבואר שהקב"ה דיבר שישוב לירושלים וחשבתי בעזה"י דזהו הביאור במה דאמרין בשמו"ע ותשכון בתוכה 'כאשר דברת', והאם נכון לבאר כן.

ת. יפה.

ש. תענית ו' ב'. ואמר רבי אבהו רביעה ראשונה כדי שתדך בקרקע טפח שניה כדי לגוף בה פי חבית אמר רב חסדא גשמים שירדו כדי לגוף בהן פי חבית אין בהן משום ועצר. האם רב חסדא

³ תשובת מרן שליט"א במכתב היתה לפני הסוגריים המרובעות.

פליג על רבי אבהו כי רב חסדא לא חילק בין רביעה ראשונה לשניה ומשמע לר"ח דאף ברביעה ראשונה השיעור הוא כדי לגוף בה פי חבית ולא כדי שתורד בקרקע טפח כרבי אבהו.

ת. כן משמע.

ש. תענית שם. מאי מברך כו' ברוך רוב ההודאות רוב ההודאות ולא כל ההודאות אמר רבא אימא אל ההודאות כו'. לכאור' יש לשאול מאי מקשי רוב ההודאות ולא כל ההודאות והרי אמרי' בברכות ל"ג ב' ההוא דנחית קמיה דר' חנינא אמר האל כו' כי סיים א"ל סיימתינהו לכולהו שבחי דמרך כו' והלא גנאי הוא לו, וקצת צ"ב החילוק.

ת. לישנא א"צ לומר.

ש. ז' א'. ופליגא דרב יוסף דאמר רב יוסף מתוך שהיא שקולה כתחיית המתים קבעה בתחיית המתים. שמעתי נידון האם הזכרת משיב הרוח ומוריד הגשם וכן מוריד הטל ה"ז חלק מהברכה או שה"ז הוספה בתוך הברכה (ואיני זוכר הנפק"מ), וכעת חשבתי ליתן ראייה מדאמרי' 'קבעה' בתחיית המתים שה"ז הוספה ואי"ז חלק מהברכה מלכתחילה כשתקנוה. והאם היא ראי' נכונה.

ת. קבעה לחלק מהברכה.

ש. תענית שם. אמר רב נחמן בר יצחק למה נמשלו דברי תורה כעץ שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה לומר לך מה עץ קטן מדליק את הגדול אף תלמידי חכמים קטנים מחדדים את הגדולים והיינו דאמר ר' חנינא הרבה למדתי מרבתי ומחבירי יותר מרבתי ומתלמידי יותר מכולן. מה דאמרי' אף ת"ח 'קטנים' כו' האם הכונה בחכמה והיינו שת"ח שאינם ת"ח גדולים עדיין מחדדים את הת"ח הגדולים, או הכונה במנין והיינו שצעירים מחדדים את הגדולים מהם במנין השנים.

ת. תפוס לשון ראשון.⁴

ש. תענית שם. רבי חנינא בר חמא רמי כתיב יפוצו מעינותיך חוצה וכתוב יהיו לך לבדך אם תלמיד הגון הוא יפוצו מעינותיך חוצה ואם לאו יהיו לך לבדך. פרש"י וז"ל, יפוצו מעינותיך חוצה. אם הגון הוא אמור לו סתרי תורה. ואם לאו יהיו לך לבדך. ואין לזרים אתך עכ"ל, ויש לשאול למה לא פרש"י כפשוטו והיינו שאם תלמיד הגון הוא יפוצו חידושי תורתו בעולם והיינו שיתקבלו על לומדי התורה ויעסקו בהם ואם אינו הגון לא יתקבלו דבריו על העוסקי תורה אלא הם ישארו לו לבדו.

ת. אין ראוי להתפלל כך כמ"ש החתם סופר.

ש. בהנ"ל. האם יתכן ליישב, דאם הוא תלמיד שאינו הגון איך הוא זוכה ל'יהיו לך לבדך', דכיון שאינו הגון לא הי' ראוי לזכות אפי' לזה שחידושו יתקיימו אצלו בידו, ומדהוא זוכה עכ"פ ליהיו

⁴ עי' נדרים כ"ו א', תמורה כ"ו א'.

לך לבדך על כרחך דהכונה לסתרי תורה ושזה (הפסוק יהיו לך לבדך) קאי על הרב שיהיו לו לבדו ולא לתלמיד.

ת. אמת.

ש. תענית שם. אמר רבי חנינא בר אידי למה נמשלו דברי תורה למים דכתיב הוי כל צמא לכו למים לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה אמר רבי אושעיא למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו במים וביין ובחלב דכתיב הוי כל צמא לכו למים כו' אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה.⁵ יש לשאול למה רבי חנינא בר אידי ורבי אושעיא הביאו הפסוק דהוי כל צמא לכו למים, שלכאורה הוה להו להביא הפסוק דכתיב שם לקראת צמא התיו מים, והיינו, דהנה לעיל מיניה אמרי' רבי חנינא בר פפא רמי כתיב לקראת צמא התיו מים וכתיב הוי כל צמא לכו למים אם תלמיד הגון הוא לקראת צמא התיו מים ואי לא הוי כל צמא לכו למים, והשתא כיון דרבי חנינא בר אידי ורבי אושעיא מיירי במי שדעתו שפלה ודאי תלמיד הגון הוא וכיון שכן הוה להו להביא הפסוק דלקראת צמא התיו מים דמיירי בתלמיד הגון ולא הפסוק דהוי כל צמא לכו למים דמיירי בתלמיד לא הגון, ולכאור' צ"ב.

ת. עי' תוס' מו"ק ה' א' ד"ה רב פפא.

ש. תענית ז' ב'. אמר רבי תנחום בר חנילאי אין הגשמים יורדים אלא א"כ נמחלו עונותיהן של ישראל שנאמר רצית ה' ארצך שבת שבות יעקב נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה. פרש"י וז"ל רצית ה' ארצך במים עכ"ל, הנה אמרין בברכת מעין שלש, ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה, וחשבתי בעזה"י דלהנתבאר בגמ' כנ"ל, אולי זה הכונה בברכה הנ"ל במה דאמרין 'שרצית' והנחלת כו' לאכול כו'. ת. יפה.

ש. בהנ"ל. יש לשאול דהא בקרא כתיב (תהלים פ"ה ב') רצית ה' ארצך שבת 'שבית' יעקב. ובגמ' נ' 'שבות'. וצ"ב.

ת. אולי קרי וכתיב.

ש. תענית ח' א'. אמר ר"ל מאי דכתיב אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון לעתיד לבא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש ואומרים לו ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך אמר להם ואין יתרון לבעל הלשון. הנה מיירי הכא אלעתיך לבוא כדקאמר לעתיד לבא מתקבצות כו', וכיון שכן צ"ב מה דקאמר ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל, והא כתיב (ישעיה י"א ו') וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ וגו' (כל הענין עד פסוק ט') ולכאור' צ"ב.

⁵תנן (תרומות פ"ח מ"ד) שלשה משקין אסורין משום גילוי המים והיין והחלב כו' יעו"ש וע"ד הדרש יל"פ דקאי על התורה שנמשלה למים יין וחלב כנ"ל בתענית, וזהו אסורין משום גילוי פי' שהתורה מתקיימת במי שנפשו שפלה ודו"ק.

ובלא"ה עוד צ"ב דמצד א' קאמר לע"ל מתקבצות ובאות 'כל החיות' ומ' דכולם באים יחד וה"ז מתאים עם הכתוב וגר זאב וגו', ואילו מצד שני קאמר ארי דורס ואוכל כו', וה"ז סתירה בגמ' גופה, ולכאור' צ"ב.

ת. לע"ל שאני.

ש. תענית ט' א'. א"ל אי הות מטי התם להאי פסוקא לא הוית צריכנא לך ולהושעיא רבך. צ"ב הכונה, דוכי עד אז רבי יוחנן לא למד פסוק זה והלא ודאי דאינו כן.

ת. חינוך הי'.

ש. תענית שם. חזרו שניהם בזכות משה. לכאור' קצת יש לשאול, דהא כיון שהועילה זכותו להכל, למה לא הי' תמיד הכל רק בזכות משה, ולה הי' צריך עד עתה לזכות אהרן לענני כבוד ולזכות מרים לבאר.

ת. כי ישראל חטאו.

ש. תענית ט' ב'. תניא ר' אליעזר אומר כל העולם כולו ממיימי אוקיינוס הוא שותה שנאמר ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה כו'. יש לשאול, דרבי אליעזר מאי עביד ליה בקרא דלמטר השמים תשתה מים דמייתי רבי יהושע. (ורבי יהושע מיישב בעצמו מאי עביד ליה בקרא דואיד יעלה מן הארץ, כדלהלן בגמ', אבל ר"א צ"ב).

ת. לדרשות אחרות.

ש. בהנ"ל. האם י"ל דהנה להלן בגמ' אמרי' ור' אליעזר כיון דסלקי להתם מעליותיו קרי לה, והיינו, דכיון שכן אף לשיטת רבי אליעזר אתי שפיר קרא דכתיב למטר השמים תשתה מים, דכיון דסלקי להתם הוי למטר השמים.

ת. יתכן.

ש. תענית י"ב ב'. היכי עבידי אמר אביי מצפרא עד פלגא דיומא מעיינינן במילי דמתא מכאן ואילך ריבעא דיומא קרינן בספרא ואפטרותא מכאן ואילך בעינן רחמי שנא' כו'. פרש"י וז"ל, ריבעא דיומא. מחצות ואילך עושין ב' חלקים. בפלגא. דהיינו ריבעא דיומא קרו ויחל משה ומפטירין דרשו ה' בהמצאו עכ"ל, ולכאור' צ"ב שהרי במציאות קריאת ויחל וגו' והפטר דרשו ה' וגו' אין לוקח ריבא דיומא אלא כמה וכמה מינוטין, ואף שאצלם הי' מתורגמן מ"מ עדיין אי"ז צריך ליקח זמן כ"כ רב והיינו רבע יום. וצ"ב.

ת. עיינו בזה הרבה וכתבו פירושים עליו.

ש. בהנ"ל. צ"ב ל' רש"י דכתב דרשו את ה', שהרי בפסוק כתוב דרשו ה' מבלי תיבת 'את'.

ת. כנראה ט"ס.

ש. תענית י"ג א'. אמר רב חסדא בתער אבל לא במספרים במים ולא בנתר ולא בחול. למה לא קאמר רב חסדא כאן גם 'ולא באהל' כמו שאמר להלן עמוד ב'.

ת. א. תני ושייר.

ב. בכלל נתר.

ש. תענית שם. פרש"י וז"ל, מידי דהוה אבשרא וחמרא. דתענוג הן כצונן עכ"ל, קצת צ"ב דבשלמא יין ניחא דאפשר לומר שהוא כצונן שאין שותין אותו כמשקין חמין אבל בשר הרי רגילין לאכלו כשהוא חם ולא כשהוא קר והיאך בשר תענוג הוא 'בצונן'.⁶

ת. רגילין לאכלו לכבוד שבת.

ש. תענית י"ג ב'. מעשה ומתו בניו של ר' יוסי בר חנינא. האם אין צ"ל בן רבי חנינא, או ברבי חנינא וכדאמרי' לעיל ע"א.

ת. למה.

ש. תענית שם. צלותא דתעניתא היכי מדכרינן אדבריה רב יהודה לרב יצחק בריה ודרש כו' מתקיף לה רב יצחק כו' אלא אמר רב יצחק בשומע תפלה כו'. האם הכונה כפשוטו שרב יצחק חולק על אביו (או שמא הוא רב יצחק אחר שהקשה וחלק על רב יהודה).

ת. בנו.

ש. תענית שם. אלא לאו ה"ק אין בין יחיד דקבל עליו תענית יחיד ליחיד שקבל עליו תענית צבור אלא שזה מתפלל שמונה עשרה וזה מתפלל תשע עשרה ש"מ כו'. לכאור' צ"ב דהא יש עוד נפק"מ והוא דיחיד שקבל עליו ת"צ צריך לנהוג בחומרות של ת"צ כגון להתענות מבעוד יום ואיסור נעילת הסנדל וכו' וכמבואר לעיל י"ב ב'.

ת. היינו הך.

ש. תענית י"ד ב'. ואמר ר' אלעזר לא הכל בקריעה ולא הכל בנפילה משה ואהרן בנפילה יהושע וכלה בקריעה כו'. לכאור' צ"ב דהא יהושע נענה גם בנפילה וכדלעיל כאן בגמ'.

ת. א. לא מיד.

⁶לא הבנתי מה קשה לך, רש"י מסביר דמותר לאבל לרחוץ בצונן כיון דהוא תענוג כמו שמותר לאבל בשר ויין. הגרא"ש קניבסקי שליט"א.

ב. אז.

ש. תענית ט"ו א'. אמר רב נחמן בר יצחק אף אני אומר לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה צדיקים לאורה וישרים לשמחה צדיקים לאורה דכתיב אור זרוע לצדיק ולישרים שמחה דכתיב ולישרי לב שמחה. מהו ההבדל בין 'אורה' לבין 'שמחה' (ומרש"י מבואר דשמחה עדיף מאורה כי פירש דישירים עדיפי מצדיקים⁷ אבל לא נתבאר מהו האורה ומהו השמחה. ואמנם במהרש"א כתב דהרשב"א פירש בהיפוך והיינו שמדריגת צדיקים גדולה מישרים, ולפי"ז מבואר דאורה עדיף משמחה אבל לא נתבאר מהו האורה ומהו השמחה).

ת. א. לא יותר (ואולי אינה כמותה).

ב. האור נברא ביום הרביעי.⁸

ש. תענית שם. על השניה הוא אומר מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם היום הזה כו'. בכולהו קתני 'בקול' צעקתכם מלבד הכא דקתני 'קול' צעקתכם, והאם זה מכון ואם כן מה הכונה בזה. (ולהלן ט"ז ב' אי' עלה 'בקול' וכמו בכולהו).

ת. אולי ט"ס.

ש. תענית שם. פרש"י וז"ל, ובקבלה. שהנביא מצוה לישראל והקשה תוספות מאן דהו כו' עכ"ל, האם זה מדברי רש"י שהרי התוספות היו אחרי רש"י.

ת. א. תוס' אחרות.

ב. יתכן.

ש. תענית ט"ו ב'. פרש"י וז"ל, ובחמישי. של משמרתן מותרים דרך רוב בני אדם להסתפר בחמישי ולא בערב שבת מפני הטורח עכ"ל, לכאורה כאן מבואר דמותר להסתפר ביום חמישי ואין זה כגזיזת צפרנים שאסור ביום חמישי⁹. (כי י"א¹⁰ דגם להסתפר אסור כמו גזיזת צפרנים, אמנם כאן מבואר דלא כן, וצ"ב).

ת. א. הם היו מקדימין (כנראה הי' אונס בער"ש).¹¹

⁷ ועי' מהרש"א [ויתכן ליישב הכי, דהנה בספר חוט המשולש (שבס' סערת אליהו) מובא מעשה שבעל ה'צמח צדק' זי"ע היה אצל הגרע"א זי"ע, ואמר לו הגרע"א בזה"ל הכתוב שם, שהעובדים ע"מ לקבל פרס זהו אור זרוע כעובד הארץ בזריעה ועובדים שלא ע"מ לקבל פרס הם ישרי לב שהם בשמחה עכ"ל (ויעו"ש בדף ס"ב ע"ב) ולפי"ז נראה שרש"י דישירים עדיפי מצדיקים, ודוק. (ועמש"כ לעיל א' י"ג). ע"כ הל' שכתבנו במאור אהרן, ויעו"ש.

⁸ בפשוטו הכונה ד'אורה' הנזכר כאן בגמ' היינו האור שנברא ביום הרביעי והקב"ה גנוז לצדיקים לעתיד לבוא כמשאחז"ל.

⁹ וכן מבואר בשולחן ערוך הרב ובערוך השולחן או"ח סי' ר"ס. ועי' בהגרע"א תענית כ"ו ב' שדקדק מל' רש"י שם דכתב חל ט' באב בער"ש מותרין לכבס בחמישי ומ' דלספר אסור יעו"ש ולכא' מבוא' דבסתם יום חמישי אין איסור מלהסתפר דאל"כ מה הנידון.

¹⁰ עי' בה"ט או"ח סי' ר"ס הכי בשם הט"ז.

¹¹ ראיתי מובא בשם המגן אברהם דלגבי כיבוס כתב בסי' רמ"ב ס"ק ג' שיש לכבס דוקא ביום חמישי ולא בער"ש (והגר"י פון שליט"א אמר לי דדוקא בזמנם שהיה טורח ועסק גדול בכביסת הבגדים עד כדי שקראו ליום זה 'יום כביסה' הי' צריך לכבס דוקא ביום ה' אבל

ב. כיון שמותר ראוי.

ש. תענית שם. פרש"י וז"ל, ואם התחילו. שקיבלו תענית מוקדם לכן ונכנס בהן ראש חודש אין מפסיקין דאף על גב דאקרי מועד לא כתיב ביה יום משתה ושמחה עכ"ל, ולכאור' צ"ב מהא דפרש"י לעיל י' א' וז"ל ומפסיקין בראשי חדשים. שאם חל ר"ח בשני ובחמישי לאחר שהתחילו להתענות פוסקין תעניתם עכ"ל.

ת. ב"ד קידשו החדש.

ש. תענית ט"ז א'. שכן מצינו באנשי נינוה כו' מאי הו' עבדי אסרא הבהמות לחוד ואת הוולדות לחוד אמרו לפניו רבונו של עולם אם אין אתה מרחם עלינו אין אנו מרחמים על אלו. פרש"י וז"ל, אם אין אתה מרחם כו' כלומר כשם שאתה אומר לרחם על אלו דכתיב ורחמיו על כל מעשיו כן תרחם עליו עכ"ל, לכאור' מבואר כאן (מפרש"י) דגם גוי מצווה על איסור צער בעלי חיים, דאל"כ מה שייך שאנשי נינוה שהיו גוים יאמרו כשם שאתה אומר לרחם על אלו והרי אינם מצווים על זה. אמנם מאידך צ"ב דבז' מצוות בני נח בסנהדרין נ"ו א' לא נזכר צעב"ח.

ת. סברא הוא.

ש. תענית י"ז ב'. פרש"י וז"ל, ור"ח יו"ט הוא. דכתיב קרא עלי מועד כו' עכ"ל, וצ"ב דלעיל ט"ו ב' פרש"י וז"ל דאע"ג דאקרי מועד לא כתיב ביה יום משתה ושמחה עכ"ל, וצ"ב.

ת. אינו חיוב כ"כ.

ש. תענית י"ח ב'. אמר להו יום טוריינוס גופיה בטולי בטלוהו הואיל ונהרגו בו שמעיה ואחיה אחיו כו'. לכאור' למה צריך להגיע לטעם דהואיל כו' והרי כיון דסוף סוף נהרגו ביום לולינוס ופפוס אחיו כדלהלן בגמ' [וצדיקים גמורים היו כדפרש"י] א"כ מטעם זה עצמו הי' צריך לבטל היו"ט.

וביותר, היאך קבעו יום זה 'ליום טוב' דנהי שכל ישראל ניצלו מכליה מ"מ כיון שהי' זה ע"י הריגת שני צדיקים גמורים איך קבעוהו ליו"ט.

ת. כיון שיצא עי"ז יו"ט.

ש. תענית שם. פרש"י וז"ל, לוליינוס ופפוס אחיו. צדיקים גמורים היו עכ"ל, יש לשאול מנלן, דמה שמצינו בגמ' הוא זה שהם אמרו כן על חנניה מישאל ועזריה כדלהלן בגמ', אבל הם עצמם נהי שודאי היו צדיקים גדולים מאד והראי' שהצילו את כל ישראל מכליה מ"מ מנלן שהיו צדיקים גמורים'.

בזמנינו שהכביסות הם במכונה אין כלל איסור לכבס בער"ש. כן הורה לי למעשה הגרי"י פוזן שליט"א, אבל לגבי תספורת כתב בריש סי' ר"ס שמצוה מן המובחר להסתפר בערב שבת ומ"מ לאנשי משמר התירו להסתפר גם ביום חמישי מפני שלא היו פנויים בער"ש. כך ראיתי מובא מהמג"א. ויל"ע שהרי גם בתוך אנשי המשמר של אותו שבוע היו נחלקים לבתי אבות והיינו דבכל יום הי' עובדת במקדש קבוצה אחרת מהמשמר, וכיון שכן אלו שכבר עבדו במקדש לפני יום חמישי לכאור' הי' לומר שאין להם היתר להסתפר בחמישי כי יכולים להסתפר בער"ש, ולא מצינו חילוק זה, ויל"ע.

ת. שזכו להציל את ישראל.

ש. תענית כ' א'. וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים כו' אמר רב יהודה אמר רב ושתיא כו' היתה ירושלים לנדה ביניהם אמר רב יהודה אמר רב לברכה כו' היתה כאלמנה אמר רב יהודה לברכה כו' וגם אני נתתי אתכם נבזים ושפלים אמר רב יהודה לברכה כו' והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה במים אמר רב יהודה אמר רב לברכה כו'. קצת יש להעיר דב' מימרות הראשונות המה 'אמר רב יהודה אמר רב' ואח"כ ב' מימרות הם 'אמר רב יהודה' ואח"כ שוב במימרא האחרון 'אמר רב יהודה אמר רב', דלמה הפסיק בב' מימרות דרב יהודה עצמו ושוב חזר לרב יהודה אמר רב, דהו"ל לומר קודם ג' מימרות דרב יהודה אמר רב ואח"כ ב' המימרות דרב יהודה לחוד.

ת. א. זה אמר מעצמו ואח"כ ענין אחר.

ב. זה אמר רב אח"כ.

ש. תענית שם. כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור עליה. יש להעיר דהו"ל לחזור 'אליה' (והוא לפי מה שפרש"י [ויצא כ"ט כ"א] וז"ל שם, וזהו שאמר ואבואה אליה והלא קל שבקלים אינו אומר כן כו' עכ"ל).

ת. א. לחזור אלי' מותר לומר.

ב. הוא מלך עלי'.

ש. תענית כ' ב'. נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר כו'. פירשו רש"י ותוס' דהי' אליהו הנביא, וקצת צ"ב דא"כ איך אומרים עליו 'אדם' והרי הוא מלאך.

ת. נראה לו כאדם.¹²

ש. תענית שם. אמר לו ריקה כמה מכוער אותו האיש שמא כל בני עירך מכוערין כמותך כו'. יש לשאול הפשט דמה זה תליא בזה דלמה אם הוא מכוער יש לתלות ולומר דכל בני עירו ג"כ כך. (ועוד, מהו אותו האיש דהו"ל אתה).

ת. א"כ אין זה משונה וא"א לברך עליו.¹³

¹² מצינו נפק"מ לענין אם מלאך נגלה בתורת אדם או בתורת מלאך עי' מגילה ג' א' במהדורת שוטנשטיין שם הובאו דברי הריקאנטי דכשמלאך מתגלה בדמות אדם מותר להשתחות לו אבל כשמתגלה בדמות מלאך אסור משום שנאמר לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ודרשו חז"ל ב"ר"ה כ"ד ב' לרבות מלאכי השרת, ועל כל הנזכרים בפסוק זה נאמר בפסוק שאחרייו לא תשתחוה להם יעו"ש.

¹³ יל"ע דאם באמת כל בני עירו היו ג"כ משונים אמאי לא הי' צריך לברך על כולם משנה הבריות שהרי ודאי שכל בני העיר הזאת הם משונים מכל בריות דעלמא.

ש. תענית שם. פרש"י וז"ל, נזדמן כו' והוא נתכוון להוכיחו שלא ירגיל בדבר עכ"ל, יש לשאול לאיזה דבר, האם לדבר זה שאמר לו ריקה כמה מכווער כו', או לדבר זה שטייל על שפת הנהר כו' והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה כדלעיל בגמ'. ואין לומר דהכונה לב' הדברים, דא"כ הו"ל לרש"י לומר שלא ירגיל 'בדברים אלו' ל' רבים.

ת. לענין זה.

ש. תענית שם. רב הונא הוה ליה ההוא חמרא בההוא ביתא רעיעא ובעי לפנוייה עייליה לרב אדא בר אהבה להתם משכי' בשמעתא עד דפנייה בתר דנפק נפל ביתא ארגיש רב אדא בר אהבה איקפד סבר לה כי הא דאמר רבי ינאי לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה כו'. האם רב הונא פליג אהא דרבי ינאי דאל"כ מאי סבר לה והרי גם רב הונא סבר כן, ואם רב הונא פליג, צ"ב איך יחלוק רב הונא על רבי ינאי שהוא תנא.

ת. א. סבר שזכותו גדול ולא ינכהו עבור זה.

ב. האמוראים שהכירוהו בזמנו לא החזיקוהו כתנא.¹⁴

ש. תענית כ"א א'. אתא ההוא סבא כו'. האם הכונה לאליהו הנביא.

ת. כ"כ התוס' בחולין ו' א' ד"ה אשכחיה.

ש. בהנ"ל. למה באמת נקרא סבא.

ת. שהאריך ימים טובא.

ש. בהנ"ל. יש מקומות שנקרא ההוא טעייא ולמה נקרא כן ואם משום שנדמה בדמות ישמעאלי היא גופא קשיא דמה זכו הישמעאלים (ימש"ו) שיהי' אליהו ז"ל נדמה בדמותם.

ת. שהם מזרע אברהם.

ש. בהנ"ל. לכא' עדיין יש לשאול דנהי שהם מזרע אברהם מ"מ כלל ישראל הם מזרע אברהם יצחק ויעקב אבותינו הקדושים זיע"א וא"כ למה לא מתגלה בדמות ישראל.

ת. שאחרים לא יכירו.

ש. בהנ"ל. מהו המקור דשם נתבאר דההוא טייעא זהו אליהו הנביא ז"ל.

ת. מדכתיב סתמא.

¹⁴ כת"י תשובה זו לא הי' כ"כ ברור ול' התשובה שכתבנו בפנים הוא ע"פ מה שניסינו לפענח, והגראי"ש קניבסקי שליט"א כתב לן על פיענוח זה: יתכן.

ש. תענית שם. אמרו עליו על נחום איש גם זו כו' שפעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי כו' ואמרתי עיני שלא חסו על עיניך יסומו כו'. מי היה חמיו.

ת. לא ידוע.

ש. בהנ"ל. לכאו' נהי שרצה לכפר לעצמו מ"מ היאך מותר זאת כשזה על חשבון אשתו [ושאר בני ביתו ותלמידיו] שודאי הוצרכו לטרוח בו וגם להיות בצער גדול. (ובפרט לדברי המהרש"א שהחמיר על עצמו בחומרת העונש).

ת. הם לא הפסידו.

ש. תענית שם. עיילו לבי גנזיה ומלוהו לסיפטיה אבנים טובות ומרגליות ושדרוהו ביקרא רבה כי אתו ביתו בההוא דיורא אמרו ליה מאי אייתית בהדך דעבדי לך יקרא כולי האי כו'. מנין ידעו שכיבדו אותו [והאם זאת אומרת שליווהו עד הבית שהלך לישון שם].

ת. סיפר להם.

ש. בהנ"ל. לכאו' למה חזר לישון שם אחר שראה את מה שעשו לו כשהי' אצלם מקודם לכן, והרי אין סומכין על הנס.

ת. כבר לא נתיירא.

ש. תענית שם. ת"ר עיר [גדולה. הב"ח] כו' כגון כפר עכו כו'. יש להבין דפתח ב'עיר' וסיים ב'כפר'. וכמו כן להלן דקאמר עיר המוציאה כו' כגון כפר עמיקו האם ה"ז עיר או כפר.

ת. שמה הי' כך אבל היתה עיר (אולי תחלתה כפר).

ש. תענית כ"א ב'. אמר ליה מוטב יבא מנה בן פרס אצל מנה בן מנה ואל יבא מנה בן מנה אצל מנה בן פרס. לכאו' צ"ב איך ענה כן והלא ה"ז זילותא בכבוד אביו.

ת. לפי הערך.

ש. תענית כ"ב א'. הוה קא חלשא דעתיה דרבא משום דאביי אמרו ליה מסתיין דקא מגנית אכולא כרכא. לכאו' צ"ב הכונה, דבמה הניחו דעתיה דרבא, ואדרבא, היות שרבא כה חשוב א"כ יותר צריך להיות שיקבל כל שבוע שלום מן השמים כאביי, ובמה הניחו דעתו.

ת. שזכותו גדול.

ש. תענית כ"ג א'. תנו רבנן מה שלחו בני לשכת הגזית לחוני המעגל כו'. לכאור' הול"ל זקני או חכמי, ולמה קאמר בני, והיינו, למה נקט כאן שלא בל' הרגילה.

ת. סנהדרין גדולה.

ש. תענית שם. כי קם חזייה לההוא גברא דהוה קא מלקט מינייהו כו'. הל' לההוא גברא משמע דהוה אותו שראה לפני השבעים שנה, והרי הי' זה בן בנו כדלהלן והול"ל חזייה לחד גברא וכיו"ב.

ת. דומה לו.

ש. תענית שם. אמר להו אנא ניהו לא הימנוהו ולא עבדי ליה יקרא כדמבעי ליה חלש דעתיה בעי רחמי ומית כו'. הל' 'כדמבעי ליה' מ' שכיבדוהו אמנם לא כיבדוהו לפי מה שהי' באמת (כי לא האמינו שזה הוא), וצ"ב למה ביקש למות מפני כן והיינו דנהי שלא כיבדוהו כצורך מ"מ למה יפסיד לו עוד זכויות של תורה, והו"ל לבקש רחמים שיגלו האמת שהוא חוני המעגל והי' יכול להרבות תורה בישראל עי"ז ולהמשיך ליישב כל הקושיות, ולמה ביקש למות. ואם נאמר שביקש למות כדי שלא יתבעו על ביזוי כבוד התורה בכך שלא כיבדוהו, הרי כשהי' מתגלה להם שהוא חוני בעצמו ממילא הי' זה פוסק כי כבר היו מכבדין אותו כראוי.

ת. הבין שהגיע זמנו.

ש. בהנ"ל. למה לא יישב להם קושיות, וכמו כן למה לא אמר להם מימרות שלו, שעיי"ז היו מבינים שהוא חוני באמת.

ת. לא רצה להתגאות.

ש. בהנ"ל. למה קרה לו כל מעשה זה, ואם כדי שלא יצטער על מקרא דהיינו כחולמים כדלעיל בגמ', מ"מ למה הפסיד בשביל כן שבעים שנה של תורה ומצות, ולא עוד אלא שעיי"ז נתגלגל שלא כיבדוהו בפטירתו.

ת. כבר הגיע זמנו.

ש. תענית כ"ד א'. אמר ליה ולא סבר לה מר דההיא רבי יוסי בן רבי אבין אמרה. מבואר הכא דרבי אבין נסמך שהרי קורין אותו 'רבי', וכיון שכן, למה בכו"כ מקומות אמרו¹⁵ רבי יוסי בר אבין דהול"ל ברבי אבין.

ת. שם אמר לפני שנסמך.¹⁶

¹⁵ עיי' מו"ק כ' ב'

¹⁶ לעיי' שבת כ"ג ב'.

ש. תענית שם. אמר לו בני אתה הטרחת את קונך להוציא תאנה פירותיה שלא בזמנה יאסף שלא בזמנו. לכא' צ"ב דכי לאסוף שלא בזמנו אי"ז שינוי, שהרי הקב"ה רצה שימות בזמן אח ורבי יוסי פעל במאמרו שימות בזמן אחר, וא"כ לכא' נמצא דגם ר"י הטרחת את קונו, ולכא' צ"ב. עוד צ"ב, למה מגיע ע"ז עונש מיתה.

ת. זה כיון שהגיע זמנו.

ש. תענית כ"ד ב'. אתא אבוה איתחזי ליה בחליה ואמר ליה מי איכא דמיטרח קמי שמיא כולי האי כו'. לכא' צ"ב שהרי רצו להרגו, ולא עוד אלא בחינם, ולמה לא יבקש נס להצילו.

ת. לא רצו להרגו אלא לצערו.

ש. תענית כ"ה ב'. הוו מרנני רבנן יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מידותיו וזה אינו מעביר על מידותיו. לכא' צ"ב, דהא כיון שזה מעביר על מידותיו למה אינו יותר גדול מזה שאינו מעביר על מידותיו.

ת. בתורה.^{17 18}

ש. תענית כ"ה ב'. ת"ר עד מתי יהו הגשמים יורדין והצבור פוסקין מתעניתם כמלא ברוך המחרשה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בחרבה טפח בבינונית טפחיים בעבודה שלשה טפחים כו'. הנה לעיל כ"ב ב' אמרי' שאלו את ר' אליעזר עד היכן גשמים יורדין ויתפללו שלא ירדו אמר להם כדי שיעמוד אדם בקרן אפל וישכשך רגליו במים והתניא ידיו ורגליו כידי קאמינא אמר רבה בר בר חנה לדידי חזיא לי קרן אפל דקם ההוא טייעא כי רכיב גמלא ונקיט רומחא בידיה מתחזי איניבא, וחזינן דעד שאין כמות אדירה כזו של ירידת מי גשמים לא מתפללין ע"ז שיפסקו, וכיון שכן קצת צ"ב היאך בכמות קטנה כזו של ירידת מי גשמים והיינו כמלא ברוך המחרשה וכו' כבר מפסיקין להתענות. (ואי"ז קושיא כ"כ, ומ"מ צריך להבין לכא').

ת. כבר סגי בדוחק.

ש. תענית שם. א"ר אלעזר כשמנסכין את המים בחג תהום אומר לחבירו אבע מימך קול שני ריעים אני שומע כו'. פרש"י וז"ל, קול שני ריעים ניסוך המים וניסוך היין עכ"ל, יש לשאול מ"ט נקראו ריעים.

ת. דומים.

ש. בהנ"ל. האם אפשר לומר, משום דמים ויין מתערבים יפה זה בזה (ומשא"כ מים ושמן שאינם מתערבים זב"ז) ולכן הוו ריעים.

ת. א"צ לכך.

ש. תענית שם. פרש"י וז"ל, הא דקתני טפחיים ותו לא בעבודה. דאע"ג דנכנסו טפח בקרקע פורתא הוא דנחית ואהכי לא נפיק בהו לקבליה שלשה טפחים אלא פורתא טפחיים עכ"ל, ולכאור' צ"ב דהא לעיל קאמרי' וחכמים אומרים בחרבה טפח בבינונית טפחיים בעבודה שלשה טפחים ופרש"י וז"ל, בחרבה. קרקע יבישה טפח כיון דחריבה היא ונכנסו בה הגשמים טפח ודאי רוב גשמים ירדו. בעבודה. חרושה כגון שדה ניר הנכנסים בה גשמים הרבה ג' טפחים דאפי' בגשמים מועטין נכנסין בה בטפח או בטפחיים עכ"ל (ושמא זהו פלוגתא דרבי שמעון בן אלעזר וחכמים).

ת. בדוחק סגי.

ש. תענית שם. פרש"י וז"ל, קודם חצות. דחצות זמן אכילה היא מחצות ואילך חל התענית כיון שלא סעדו בשעת סעודה עכ"ל, לכאור' צ"ב דהא מחצות עד המנחה אסור להתחיל בסעודה, והיאך פרש"י דחצות הוא זמן אכילה ושעת סעודה.

ת. תחלת חצות.

ש. תענית כ"ו א'. שאני בני מחווא דשכיחי בהו שכרות. פרש"י וז"ל, דשכיח בהו. יין ושכרות, ופשעי ולא יאמרו הלל עכ"ל,¹⁹ ויש לשאול האם פשיעותא היא לא לומר הלל אח"כ, דפושע מצינו גבי מי שלא התפלל מוסף בתוך הזמן, אבל כאן למה 'פושע' הוא.

ת. אין שם לב.

ש. תענית שם. ולא באחד בשבת כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג ליגיעה ותענית וימותו. לכאור' לפי"ז איך מתעניין בט' באב שחל במוצאי שבת.

ת. א. הואיל והוכפלו בו צרות.

ב. ט"ב אין מזיק, שומר מצוה לא ידע דבר רע.

ש. תענית שם. ובמנוחה נכנסין וקורין על פיהן כקורין את שמע ערב שבת במנוחה לא היו נכנסין מפני כבוד השבת. לא היו נכנסין היינו לקרות בתורה [בע"פ] כדלעיל, ולכאור' צ"ב דהא לא היו מתעניין בשישי מפני כבוד השבת כדלעיל דתנן ולא היו מתעניין ערב שבת מפני כבוד השבת וכיון שכן למה הוצרכו כלל ליכנס מאחר שלא התענו.

ת. א. אם לא צריך קוראין.

ב. תפלה אין שייך לתענית.

¹⁹ ע"י ע"ז נ"ח א' טבריא ונהרדעא אינן בני תורה דמחזיא בני תורה (בתמיה), יעו"ש.

ש. תענית כ"ו ב'. אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כו' וכיוה"כ שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו כו' ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים ומה היו אומרות בחור כו'. ולהלן ל"א א' אמרי' תנא מי שאין לו אשה נפנה לשם, ויש לשאול האם הכונה היא כפשוטו שביום הכפורים הקדוש היו בנות ירושלים יוצאות ורוקדות בכרמים, וגם מי שלא הי' לו אשה הי' הולך לשם ביוה"כ עצמו, דלכאו' דבר תימה על שעשו כן דוקא ביום הקדוש ביותר בשנה והוא יום חיתום הדין, ולכאו' צ"ב בזה.

ת. אז לא יהרהר רק במצוה.²⁰

ש. בהנ"ל. שלא לבייש את מי שאין לו. לכאו' הול"ל את מי שאין לה'.

ת. לאבי'.

ש. תענית כ"ז א'. ת"ר עשרים וארבעה משמרות בארץ ישראל כו' שתים עשרה מהן ביריחו הגיע זמן המשמר לעלות חצי המשמר היה עולה מארץ ישראל לירושלים וחצי המשמר היה עולה מיריחו (ס"א, ליריחו) כדי שיספקו מים ומזון לאחייהם שבירושלים. הנה כתב המאירי שאחר שלשה ימים היו מתחלפים אותם שעלו לירושלים עם אותם שעלו ליריחו כדי שכולם יזכו בעבודת בית המקדש, ע"כ. ויש לשאול כך, דהנה תנן (סוכה נ"ו א') יום טוב כו' היו כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים כו' ובשאר ימות השנה הנכנס נוטל שש והיוצא נוטל שש רבי יהודה אומר הנכנס נוטל שבע והיוצא נוטל חמש כו', והשתא להנתבאר לעיל נמצא [לרבי יהודה] דהחצי משמר השני שעלו לירושלים קיבלו פחות מהחצי משמר הראשון שעלו לירושלים, כי החצי הראשון הוא הנכנס שנוטל שבע והחצי השני הוא היוצא שנוטל חמש. ולכאו' הוא צ"ב.

ת. א. אח"כ כולם הגיעו.

ב. כך הסדר ומתחלפים כל שנה.

ש. בהנ"ל. ברבינו חננאל כתב שלא היו מתחלפים באותו השבוע [כהמאירי] אלא היו מתחלפים בפעם הבאה שהגיע זמן המשמר ע"כ, ולפי סברא זו חשבנו ליישב השאלה הנ"ל, דאלו שנכנסו וקיבלו בפעם זו שבע מתחלפים בפעם הבאה של המשמר עם אלו שיצאו וקיבלו בפעם זו חמש.

ת. א. אולי.

ב. נכון.

²⁰ היינו דקבעו את זה דוקא ליוה"כ כי ביוה"כ לא יבוא להרהר בנשים ובעבירות רק במצוה ומשא"כ ביום אחר בשנה שהי' אפשר לבוא עי"כ להרהר בעבירה ח"ו ולכן היא הנותנת שקבעו זה ליוה"כ דוקא. וכן השיב לן מרן שליט"א בהדיא בפעם אחרת בכת"י בזה"ל: דוקא ביום הקדוש עשו כן שלא יבואו לידי הרהור.

ש. בהנ"ל. אאמו"ר שליט"א אמר ליישב דשמא החצי הראשון שהלכו בחצי השבוע השני ליריחו, חזרו לשבת לבית המקדש ואז התחלק כל המשמר כולו בשווה, והטעם לומר שחזרו כי בשבת בלא"ה לא מספיקין מים ומזון וא"כ אין להם טעם לישאר ביריחו ועל כן אולי חזרו לבית המקדש והתחלקו בשווה.

ת. א. יתכן.²¹

ב. יתכן ג"כ.

ש. תענית כ"ז ב'. באחד בשבת מ"ט לא כו' ר' שמואל בר נחמני אמר מפני שהוא שלישי ליצירה. פרש"י וז"ל, שלישי ליצירה. דאדם נברא ביום שישי ובכל יום שלישי הוי חלוש כדכתיב ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים עכ"ל, לכאור' צ"ב מה הראי' ממילה ליצירה (ושמא הכונה דחשיב שבמילה נוצר האדם, ודחוק).

ת. א. מעשה חדש.

ב. המילה מחזקת.

ש. תענית שם. ריש לקיש אמר מפני נשמה יתירה כו'. פרש"י וז"ל, נשמה יתירה. שנוטלין אותה ממנו והוי חלש. נשמה יתירה. שמרחיבים דעתו לאכילה ושתיה עכ"ל, לכאור' יש לשאול, דיאכלו במוצ"ש הרבה, ויתענו למחרת ביום ראשון. [ובשלמא לטעם שהוא שלישי ליצירה לא יועיל שיאכל במוצ"ש, אבל לטעם דידן דנשמה יתירה שיאכלו במוצ"ש ויתענו למחרת].

ת. א. אכילה במוצ"ש לא מהני כלום.²²

ב. לא יועיל מפני המרחק.

ש. תענית כ"ח א'. פרש"י וז"ל, דאית ליה רווחא. שיכול לקרות מפרשה אחרת אבל הכא לית ליה רווחא דהא לא מצי למיקרי אלא בראשית ויהי רקיע עכ"ל, לכאור' צ"ב דבאיזה קריה"ת יכול לקרות מפרשה אחרת והרי כל הקריאות שבכל השנה הם מכוונות בדוקא.

ת. א. לאו בדוקא.²³

ב. הרי אם חסר פרשה משלימין אותה וה"ה להיפך.

²¹ לאחר התבוננות, לכאור' דברי אאמו"ר שליט"א זהו ג"כ תשובת מרן שליט"א לעיל תשובה... במש"כ 'אח"כ כולם הגיעו'.

²² לכאור' הכונה דכיון שהחולשה היא מפני נטילת הנשמה יתירה לכן לא סגי באכילה דמוצ"ש בכדי שיהי' כח לתענית ביום ראשון. ובאמת אם החולשה לא הי' מפני נטילת נשמה יתירה אפשר שהי' מהני כן האכילה שבליילה לפני כן ודוגמא לזה מצינו לענין תענית של ערב ראש השנה עי' משנ"ב סי' ס"ק.

²³ לכאור' הכונה שהקריאות שבכל השנה הם לאו בדוקא, ולא כמו שכתבנו אנו בשאלה שהמה כן בדוקא, אמנם עי' אור"ח סי' ...

ש. תענית כ"ח ב'. אמר רבא זאת אומרת הלילא דבריש ירחא לאו דאורייתא כו'. לכאן צ"ב דהא גם המעמד עצמו אינו דאורייתא [דרך הקרבן עצמו הוא דאורייתא].

ת. א. הרי אסמכוהו אקרא.

ב. המעמד הל"מ.

ש. תענית שם. אמר רבא תרי הוו ונפל חד על חבריה ותבריה ליה לידיה ואשתכח דהוה כתיב אנת צבית לחרובי ביתא ידך אשלימת ליה. לכאן אין מובן דהלא הצלם השלם ג"כ רצה להחריב ביתו של הקב"ה כו' ח"ו, שהרי גם הוא עצמו צלם והיינו ע"ז. וצ"ב.

ת. א. כ"א רואה על חברו.

ב. אמר לחברו וכיון על עצמו.

ש. תענית כ"ט ב'. לתת לכם אחרית ותקוה כו' ויאמר ראה ריח בני כריח שדה שדה אשר ברכו ה'. לכאן הו"ל להקדים פסוק של תורה ואח"כ של קבלה, וצ"ב.

ת. חז"ל לא הקפידו ע"ז כמש"כ תוס' במו"ק ה' א' ד"ה ר"פ.

ש. תענית שם. שלח רב יצחק בר גיורי משמיה דרבי יוחנן כו'. מהיכן להיכן שלח (והאם הכונה דשלח מא"י לבבל).

ת. א. מא"י.

ב. כן.

ש. תענית שם. ואסור לספר ולכבס מר"ח ועד התענית דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר כל החדש כולו אסור רשב"ג אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד כו'. לכאן לרבי יהודה צ"ב דהא לעיל כ"ו ב' תנן אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב כו', ולית מאן דפליג התם על רשב"ג בזה.

ת. א. זה הי' בזמן הבית.

ב. שניהם אמת.

ש. תענית ל' א'. ת"ר כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט' באב כו' וקורא כו' ובדברים הרעים שבירמיה כו' ר' יהודה אומר אבל קורא הוא כו' ובדברים ברעים שבירמיהו כו'. בתחי' קאמר 'שבירמיה' ואח"כ קאמר 'שבירמיהו' (ובתשובות הגר"ח ח"א תשובה תש"מ כתב מרן שליט"א דהיו לו ב' שמות הא' ירמיה והב' ירמיהו).

ת. היינו הך.

ש. תענית ל' ב'. אלא ט"ו באב מאי היא אמר רב יהודה אמר שמואל יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה מאי דרוש כו'. לכאן צ"ב דנהי דה"ז שמחה לשאר שבטים מ"מ עצב הוא לשבט האשה בכך שנעלם שם שבטה ממנה לגמרי.

ת. א. אין מתחשבין בה.

ב. מ"מ שמחה בזה.

ש. תענית ל"א א'. רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו יום שפסקו מלכרות עצים למערכה. מהיכן היו להם אח"כ עצים למערכה. (בפרט בית שני שלא הי' אש בלי זה כדאיתא במס' יומא).

ת. א. כבר הכינו לכל השנה.²⁴

ב. הביאו להם מרחוק.

ש. תענית שם. וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמ' ואמר ביום ההוא הנה אלקינו כו'. בתוס' כתבו כל אחד ואחד מראה 'הקדוש ברוך הוא' באצבעו כו', והלשון משמע שהקב"ה מראה באצבעו ולא שהצדיקים מראים כאו"א באצבעו ומה הכוונה בזה.

ת. מראה את הקב"ה.²⁵

ברוך רחמנא דסייען

²⁴ עי' ביצה כ"ב ב' דאמרי' מתקיף לה רב יוסף כו' אם אמרו בעצים יבשים יאמרו בעצים לחים כו' ופרש"י שם וז"ל, עצים יבשים. מט"ו באב היו פוסקין מלכרות עצים למערכה במסכת תענית 'ומעצי לשכת העצים היו אופין ומבשלים כל צרכי המקדש' עכ"ל, ומשמע כתשובת מרן שליט"א ודו"ק.

²⁵ היינו דמש"כ התוס' מראה הקב"ה באצבעו הכונה מראה 'את' הקב"ה, ולא שהקב"ה מראה. וכן השיב מרן שליט"א בפעם אחרת בכת"י בזה"ל: **מראה להקב"ה.**

